

Petra
Batelja

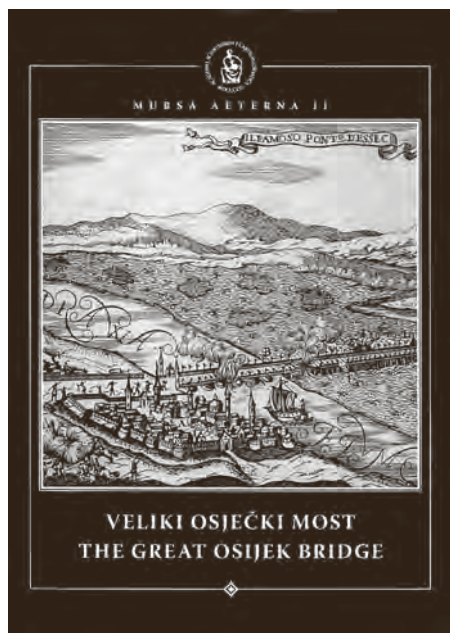
Hommage osječkom mostu

IVANA HANIČAR BULJAN, NENAD MOAČANIN, MILAN PELC, MLADEN PEŠIĆ,
RATKO VUČETIĆ, *Veliki osječki most / The Great Osijek Bridge. Povijesni dossier
i suvremena interpretacija*, Zagreb – Osijek: Hrvatska akademija znanosti i
umjetnosti, Zavod za znanstveni i umjetnički rad u Osijeku, 2014., 165 str.
ISBN 978-953-154-272-2

Povijest grada Osijeka određena je njegovim smještajem uz Dravu i mostovima koji su još od rimske Murse nastajali i nestajali prema potrebama njihovih graditelja i rušitelja. Mostovi su Osijeku omogućavali razvoj i širenje, ali njihova važnost u vojnom, prometnom i trgovačkom pogledu u srednjem je vijeku istovremeno bila prednost i nedostatak.

Intrigantan je životni vijek osječkog mosta koji je u 16. i 17. stoljeću bio važna strateška točka i mjesto sukoba kršćanske i osmanlijske vojske, pokretač gospodarskog i trgovačkog razvoja Osijeka te poveznica između jugoistočne i srednje Europe. Dinamična povijest grada i mosta okarakterizirana je napretkom te uništenjem i ponovnim rađanjem, cikličkim procesom koji opravdava naziv "Mursa aeterna – vječni Osijek", a upravo knjiga *Veliki osječki most*, rad skupine autora, na posve novi, interdisciplinarni način interpretira taj proces, sintetizira dosadašnja istraživanja i prezentira pritom zajedničku hrvatsku i osmansku baštinu.

Kao polazišne točke za proučavanje osječkog mosta i danas služe studije Josipa Matasovića, Ive Mažurana, Olge Zirojević i Nenada Moačanina, koji su dali iscrpan uvid u postojeću arhivsku građu, uključujući i doprinose mađarske historiografije te osmanske izvore o mostu. Premda je jednim dijelom popisana i objavljena, bogata vizualna građa u ranijim je publikacijama korištena samo

informativno, dok je u knjizi o velikom osječkom mostu konačno dobila detaljniju analizu. Dodatna vrijednost knjige svakako su reprodukcije veduta Osijeka 17. i 18. stoljeća, koje Milan Pelc u prvom poglavlju *Veliki most u Osijeku: povijesni očevid* interpretira komparativno s čitanjem literarnih izvora. Vizualna građa – ilustracije, grafički listovi i ilustrirani letci – nameće se kao legitimni povijesni izvor i čini bitnu sastavnicu u razumijevanju uloge osječkog mosta u komunikacijskom sklopu. Ona je u knjizi razvrstana kronološki, tipološki, sadržajno i medijski, no unatoč njezinoj vrijednosti

A. Fortezza di Essek B. Ponte lungo papir 8566. elargo 19. e 2. C. Borghi nuovi D. il Forte di Tarda E. Sentinelle per guardia del Ponte F. Scala per scendere e notte Pallide G. L'ogni Pallide H. Braccio di Fiume Drava.

↑ Giovanni Antonio Panceri, *Successi dell'armi imperiali, ribelli et ottomane seguiti nell'Austria, & Ungheria l'anni 1683., 84., e 85.*, Milano, per

Federico Agnelli Scultore, e stampatore, bakropis, Országos Széchényi Könyvtár: 211.818.

u cjelini, popularizacija tog medija u novom vijeku sugerira određeni stupanj nevjerodostojnosti i upitne pouzdanosti podataka. Ilustrirani letci i grafički listovi kolali su Europom i pronosili glas o osječkom mostu, svjetskom čudu čiji je izgled i slavna povijest još i danas nerazjašnjena. Uhode i informanti o mostu su bilježili sumarno i sažeto, a putopisci i grafičari donosili su dojmove po osjećaju, te često prepisujući podatke. Ipak, likovni primjeri potvrđuju da osječki most nije uvijek bio jednak, a mijenjala mu se i trasa, što će kasnije potvrditi i istraživanja drugih disciplina.

Povijest mosta pomoću oskudnih osmanskih izvora i ponešto novo prikupljene građe iz Osmanskog arhiva Predsjedništva vlade u Istanbulu, nastojao je rekonstruirati Nenad Moaćanin u poglavlju naslovljenom CISR-I KEBIR I ÖSEK. Čitajući djelo *Putopis* Evlije Čelebija zaključuje kako je most postojao “još u

hrišćanska vremena”, ali samo za pješake i bez vojne namjene. Zaključuje kako je od oko 1530. do 1545. postojao neki oblik mosta, ali samo kao kratak kopneni dio s pontonskim mostom preko Drave. “Der grossen Brucken bey Esseek”, slavni osječki most, produžen (pravocrtno) cijelim dijelom preko močvarnog područja do tvrđave Darda, vjerojatno je sagrađen 1566. godine i već 1568. dijelom porušen. Treći most, najimpresivnijeg izgleda mogao je biti sagrađen između 1580. i 1606. u vrijeme Mehmeda III. i Ahmeda I., nakon Žitvatoročkog (Žitvanskog) mira kada mu je primarna funkcija ipak bila gospodarska. Čelebi ga opisuje kao most dužine od oko dva sata hoda, koji je sa svih strana imao hrastove stupove, s vanjske strane ograde – prolaze za pješake, tornjeve (stražarnice) za odmor putnika, pomični dio mosta te vrata na oba kraja. Izgradnja mosta utjecala je na kopneni promet i trgovačku aktivnost. Baranjski dio mosta u

← Die
Abbrennung
der grossen
Brücken bey
Eseck und der
Stadt durch den
kay. Gen. Gr.
Leslie den 16.
Aug., Magyar
Nemzeti
Múzeum: T
5462

“junačkom pothvatu” 1664. godine zapalio je Nikola Zrinski. Most je konačno razoren 1687. godine u ratu za oslobođenje Ugarske nakon opsade Beča 1683. godine.

U poglavlju *Arheološka istraživanja na Dardi, lokalitet Sulejmanov most*, Mladen Pešić iznosi rezultate analize nakon istraživanja podvodnih i kopnenih arheologa. Pronađena drvena građa bila je od iznimne koristi za daljnju rekonstrukciju izgleda i trase mosta. Između ostaloga, potvrđeno je da je materijal za gradnju bio unaprijed pripremljen, zbog čega je bila moguća njegova brza izgradnja. Utvrđena je samo jedna od mogućih faza gradnje mosta, dok bi se ostale vjerojatno mogle potvrditi na drugim dionicama.

Ratko Vučetić i Ivana Haničar Buljan u poglavlju *Prostorno-povijesna studija osječkog mosta* ukazuju na važnost gradova na rijekama, ističući osobitu ulogu Osijeka u trgovačkom i vojnom aspektu u Europi. Autori objašnjavaju specifičnost prostora uz Dravu te naznačuju srednjovjekovne plovne puteve za prijelaz preko Drave skelom, uz Vodena vrata ili zapadno od

Tvrđe na lokaciji osječke luke. Iznose također pretpostavku da se s baranjske strane do skele dolazilo putem prema Dardi ili tragovima staroga rimskog puta. Naglašavaju i ulogu Mimara Sinana kao vojnog inženjera koji je sudjelovao u izgradnji osječkog mosta iz 1526. godine. S geomorfološkog stajališta, autori ponovno otvaraju pitanje lokacije i trase mosta, kao i konstrukcije zbog koje je most bio nadaleko poznat.

Knjiga *Veliki osječki most / The Great Osijek Bridge, povijesni dossier i suvremena interpretacija* važan je doprinos poznavanju hrvatske i osmanske historiografije o ranom novom vijeku. Interdisciplinarni pristup rekonstruiranju povijesti osječkog mosta primjer je kako istraživanja koja uključuju više disciplina – u ovom slučaju historiografskog prikaza, povijesti umjetnosti, arheologije i arhitekture, te preostalim geodetsko-geološkim istraživanjima – mogu rezultirati širom i cjelovitijom slikom te voditi prema dovršetku ove veličanstvene slagalice. ×